Ἡ εὐφυΐα ὀφείλεται σὲ κληρονομικότητα ἢ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ περιβάλλοντος;

ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΠΑΡΙΣΙ. «Ὅλα τὰ ζῶα εἶναι ἴσα, ἀλλὰ μερικὰ εἶναι πιὸ ἴσα ἀπὸ τὰ ἄλλα», ἔγραφε ὁ Τζὼρτζ Ὄργουελ στὸ βιβλίο του «Ἡ φάρμα τῶν ζώων».

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητας, ποὺ δια κηρύχτηκε διεθνῶς ἀπὸ τὴν παγκόσμια διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, μπορεῖ νὰ γίνει πραγματικότητα μὲ τὸν μετασχηματισμὸ τῆς κοινωνικῆς δομῆς καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν ἐκδημοκρατισμὸ τῆς παιδείας; Ἢ εἶναι ἡ ἀνισότητα μιὰ βιολογικὴ ἀναγκαιότητα, καρπὸς τοῦ ἄνισου μοιράσματος τῶν χαρισμάτων, καὶ βασικὰ τῆς εὐφυΐας, ποὺ προκαθορίζεται γεννετικά, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ χρῶμα τῶν ματιῶν;

Πάνω ἀπὸ ἕνα αἰώνα μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν νόμων τῆς κληρονομικότητας, ἡ ἐπιστήμη δὲν κατόρθωσε ἀκόμα νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς εὐφυΐας. Τὸ ἔμφυτο καὶ τὸ ἐπίκτητο, ἡ κληρονομικότητα καὶ τὸ περιβάλλον τροφοδοτοῦν τὴ διαμάχη ἀνάμεσα σὲ διακεκριμένους βιολόγους ἢ ψυχολόγους, ποὺ γιὰ νὰ θεμελιώσουν τὴ θέση τους φέρνουν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ πλῆθος στατιστικῶν στοιχείων.

Θριαμβευτὲς κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰώνα, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κληρονομικότητας, ὑπέστησαν τὴν ἀντεπίθεση τῶν ναζιστικῶν ἐγκλημάτων, ποὺ διαπράχθηκαν στὸ ὄνομα τῆς «ἀρείας φυλῆς».

Στὴ συνέχεια, στὸν τομέα τῆς ψυχολογίας κυριάρχησαν ὁ σοβιετικὸς παβλοφισμὸς καὶ ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ θεωρία τῆς συμπεριφορᾶς. Τὸ παιδὶ θεωρεῖται κάτι σὰν πηλός, ποὺ διαμορφώνουν οἱ συνθῆκες κι' ἡ ἀγωγή.

Θὰ ἦταν, λοιπόν, ἀρκετὸ νὰ δεχθοῦν ὅλα τὰ παιδιὰ τὴν ἴδια ἀνατροφή, γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ ὄνειρο τῆς ἰσότητας;

Κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, οἱ ψευδαισθήσεις σβήνουν.

Παρὰ τὶς μεγάλες δαπάνες, καμμιὰ δυτικὴ χώρα δὲν κατόρθωσε νὰ μεταβάλλει σὲ μαζικὴ ἐκπαίδευση, ἕνα ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ποὺ ἀρχικὰ εἶχε συλληφθεῖ γιὰ τὴν διαμόρφωση τῶν ἐλίτ. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἐπὶ πλέον, βλέπουν νὰ ἀποτυγχάνουν οἱ ἰδιαίτερες προσπάθειες ποὺ κατέβαλαν, ἀπὸ τὸ 1965 ὑπὲρ τῶν Μαύρων καὶ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν μειονοτήτων.

Ἡ ἀποτυχία ἑνὸς παιδαγωγικοῦ συστήματος, ἐμπνευσμένου ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς ἀγωγῆς, ξαναδίνει ἐπιχειρήματα στοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τῆς ἔμφυτης ἀνισότητας. Τὸ 1969, ὁ καθηγητὴς τοῦ Χάρβαρντ Ἄρθουρ Τζένσεν, προκαλεῖ σάλο ἐπιβεβαιώνοντας ὅτι ὁ δείκτης εὐφυΐας τῶν Μαύρων εἶναι κατὰ 15 βαθμοὺς κατώτερος ἀπὸ τὸν δείκτη εὐφυΐας τῶν Λευκῶν. Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸ καθηγητὴ αὐτὴ ἡ ἀνωτερότητα ὀφείλεται κατὰ 80ο)ο στὴν κληρονομικότητα. Πρᾶγμα ποὺ καθιστοῦσε μάταιη κάθε ἰδιαίτερη προσπάθεια ποὺ καταβαλλόταν γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή τους.

Τὸ 1973, ὁ διακεκριμένος Βρετανὸς ψυχολόγος Χὰνς Ἴεὔσενκ ἐκδίδει ἕνα βιβλίο μὲ προκλητικὸ τίτλο:

«Ἡ ἀνισότητα στὸν ἄνθρωπο», ὅπου μὲ τὴ σειρὰ του ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ εὐφυΐα καθορίζεται κατὰ ποσοστὸ 80ο)ο ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα. Κατὰ τὸν Βρετανὸ ψυχολόγο, ἐκεῖνοι ποὺ ἀρνοῦνται αὐτὸ τὸ γεγονός, εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

Ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια, οἱ διαφωνίες σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενο συζητήσεως στοὺς ἀγγλοσαξωνικοὺς πανεπιστημιακοὺς κύκλους.

Ὁ κοινωνιολόγος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ Κρίστοφερ Τζένκς ξεκινώντας ἀπὸ τὰ δεδομένα στοιχεῖα τῶν Τζένσεν καὶ Ἴεὔσενκ, καταλήγει σ' ἕνα διαφορετικὸ συμπέρασμα: ἡ κληρονομικότητα δὲν εὐθύνεται παρὰ κατὰ ποσοστὸ 45ο)ο στὸν καθορισμὸ τῆς εὐφυΐας.

Ὁ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπάφφαλο Τζαίημς Λάουλερ ἀμφισβητεῖ τὴν ἀξιοπιστία τῶν τέστ, ποὺ καταμετροῦν τὸν δείκτη εὐφυΐας. Καὶ θέτει τὴν θεμελιώδη ἐρώτηση: Τί εἶναι εὐφυΐα; Εἶναι σωστό, ρωτᾶ ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητής, νὰ ὑποβάλλονται στὰ ἴδια τέστ ἕνα μαῦρο παιδὶ ποὺ μεγάλωσε στὸ Χάρλεμ καὶ ἕνα λευκὸ παιδὶ ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἕνα περιβάλλον διανοουμένων; Τὸ τέστ καταμετρᾶ τὴν εὐφυΐα ἢ τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς πνευματικοῦ περιβάλλοντος;

Πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ διαμάχη καὶ τὴ συζήτηση γιὰ τὰ τέστ εὐφυΐας, βρίσκεται στὴν οὐσία μιὰ ἰδεολογικὴ πάλη ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν ὅτι ὅλα τὰ δεινὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα καὶ σὲ κείνους ποὺ πιστεύουν ὅτι τὰ πάντα καθορίζονται ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς συλλήψεως.

Ἡ ἀδυναμία ὅλης αὐτῆς τῆς μεγάλης συζητήσεως βρίσκεται στὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πρωταγωνιστές της — φιλόσοφοι, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι— ἀναφέρονται βασικὰ σὲ παλαιότερες μελέτες, ἀγνοώντας τὶς πρόσφατες ἐξελίξεις ποὺ σημειώθηκαν στὸν τομέα τῆς γεννετικῆς. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς ὅτι οἱ διαφορὲς τῆς γεννετικῆς κληρονομιᾶς ἀνάμεσα στὰ ἄτομα — ποὺ ἔχει γίνει ἀποδεκτὸ ὅτι παίζουν ρόλο στὰ φυσικὰ χαρακτηριστικά, στὸν χαρακτήρα, ἀκόμα καὶ στὴν προδιάθεση γιὰ ὁρισμένες ἀσθένειες — δὲν παίζουν κανένα ρόλο στὴν εὐφυΐα: οἱ πνευματικὲς διαταραχὲς ἐξ ἄλλου ἔχουν μία κληρονομικὴ αἰτία. Ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια, οἱ εἰδικευμένοι ἐπιστήμονες στὴ γενετική, κατόρθωσαν νὰ καθορίσουν τὰ αἴτια τῆς γενετικῆς κληρονομιᾶς ποὺ εὐθύνονται γιὰ ὁριισμένες μορφὲς πνευματικῆς καθυστερήσεως.

Ἡ κόρη τοῦ Τολστόϊ παραμένει πιστὴ στὴ μνήμη τοῦ πατέρα της

ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΕΡΑ 94 ΧΡΟΝΩΝ

ΣΠΡΙΝΓΚ ΒΑΛΛΕΥ. Ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ συγγραφέως καὶ φιλοσόφου Λέοντος Τολστόϊ, τὸ μήνυμά του ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ διὰ τῆς θυγατρός του Ἀλεξάνδρας. Παρ' ὅλον ὅτι διανύει τὸ 94ον ἔτος τῆς ἡλικίας της καὶ εἶναι ἀσθενής, ἡ Ἀλεξάνδρα Τολστόϊ ἐξακολουθεῖ νὰ προεδρεύη τοῦ Ἱδρύματος Τολστόϊ, μιᾶς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία παρέχει στέγην καὶ βοήθειαν εἰς Ρώσσους μετανάστας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

Τὸ Ἵδρυμα ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῆς Ἀλεξάνδρας Τολστόϊ τῷ 1939, 10 ἔτη ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Σοβιετικὴν Ἕνωσιν, μὴ ἀνεχομένη τὸ ὁλοκληρωτικὸν καθεστὼς τοῦ Στάλιν.

«Ἡ Σοβιετικὴ Ρωσσία ὑπεδούλωσε τὸν Ρωσσικὸν λαόν, ἔκαμε πολὺ κακὸν εἰς τὸν Ρωσσικὸν λαόν. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὀφείλουν νὰ διαμαρτύρωνται καὶ νὰ μὴ συνάπτουν φιλίας μὲ τὴν Σοβιετικὴν Ἕνωσιν», λέγει ἡ δ. Τολστόϊ.

Ὁ ἑορτασμὸς τὴν 9ην Σεπτεμβρίου, τῆς 150ῆς ἐπετείου τῆς γεννήσεως τοῦ Λέοντος Τολστόϊ ἐτελέσθη εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο δέ, ἐφρόντισεν ἡ μόνη ἐπιζῶσα ἀπόγονός του, ἡ θυγάτηρ του, ἡ ὁποία ζῆ εἰς τὸ Σπρὶνγκ Βάλλεϋ τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης.

ΖΩΗ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΕΩΝ

Εἰς συνέντευξίν της πρὸς τὸν Ραδιοφωνικὸν σταθμὸν τοῦ Ντάτκετ εἰς Νέαν Ὑόρκην, ἡ Ἀλεξάνδρα ἀφηγήθη τὴν πλήρη ἀπογοητεύσεων ζωήν της, πρῶτον εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ πατρός της καὶ, ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἐξορίαν της.

Ἦτο ἡ γραμματεὺς καὶ προστάτις τοῦ πατρός της ἐκ τῶν τυραννικῶν παραληρημάτων τῆς παρανοϊκῆς μητρός της. Τὸν ἐβοήθησε εἰς τὴν φυγήν του ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ κτήματος καὶ παρέστη εἰς τὸν θάνατόν του, δέκα ἡμέρας ἀργότερον, εἰς ἕνα μικρὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν.

Ἡ Ἀλεξάνδρα Τολστόϊ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα της τῷ 1929. Ἐγκατέλειψεν ὅλην της τὴν περιουσίαν καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν, ἐκεῖθεν δὲ, εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκίσκον καὶ εἰς τὸ Σικάγο.

Ἀφοῦ ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἀγροκτήματα τῆς Πενσυλβανίας καὶ τῆς Κοννεκτικούτης, ἡ Ἀλεξάνδρα Τολστόϊ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρόηλανδ, ὅπου ἐδημιούργησε καὶ τὸ ἵδρυμα πρὸς τιμὴν τοῦ πατρός της.

Γεννηθεὶς πλούσιος καὶ εὐγενής, ὁ Λέων Τολστόϊ, ἐγένετο, ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας του σταυροφόρος τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ θρησκευτικὸς στοχαστής. Τὸ μυθιστόρημά του, «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη», περὶ τῆς ἀποπείρας, τῷ 1812, τοῦ Ναπολέοντος νὰ κατακτήσει τὴν Ρωσσίαν, παρέχει τὴν πανοραμικὴν περιγραφὴν τοῦ πολέμου διὰ τῆς ζωῆς δύο Ρωσσικῶν οἰκογενειῶν. Ἡ «Ἄννα Καρένινα» εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς ζωῆς μιᾶς ἀπίστου καὶ φιλοδόξου γυναικὸς ἡ ὁποία ἔληξε μὲ ἄθλιον τρόπον. Μετὰ μίαν περίοδον καταθλίψεως τὴν ὁποίαν τοῦ προσκάλεσεν ὁ θάνατος τοῦ 13ου, ὑστεροτόκου τέκνου του, ὁ Λέβ Τολστόϊ ἤκουσε, μίαν πρωΐαν τοῦ 1875, τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ διήνυσε δὲ τὰ ὑπόλοιπα 35 ἔτη τῆς ζωῆς του ἀναπτύσσων τὴν θεωρίαν του τῆς μὴ— βίας ἡ ὁποία, ἀργότερον ἐνέπνευσε τὸν Γκάντι.

ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΓΕΩΡΓΟΥ

Τῷ 1871, ὁ κόμης Τολστόϊ ἐφόρεσε τὸ ἔνδυμα τοῦ γεωργοῦ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν ἀγρῶν εἰς τὰς πληγείσας ἐκ ξηρασίας περιοχὰς τῆς Κεντρικῆς Ρωσσίας, κατηγορῶν τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν ἀδιαφορίαν των πρὸς τοὺς λιμώττοντας χωρικούς, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ Ἐκκλησία νὰ τὸν ἀφορίση.

Ἀποθνήσκων, εἰς τὸν μικρὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Ἀστάποβο, περιβεβλημένος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του καὶ ὑπὸ δημοσιογράφων ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, οἱ ὁποῖοι εἶχον προστρέξει εἰς τὸν τόπον τῆς φυγῆς του, ὁ Τολστόϊ εἶπε δύο μόνον λέξεις: «Ἀγαπῶ τὴν ἀλήθειαν». Σήμερον ἡ Ἀλεξάνδρα Τολστόϊ ἐνθυμεῖται τὸν πατέρα της ὡς ἄνθρωπον.

«Ποιὸν θρῦλον; Οὐδέποτε τὸν εἶδα ἄλλως παρὰ ὡς πατέρα μου» λέγει. «Αἱ σκέψεις μου δι' αὐτὸν οὐδέποτε ἤλλαξαν: ἦτο ἕναις μεγάλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἤθελε τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκήρυττε τὴν καλωσύνην, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν θεόν».

ΠΑΛΛΑΣ

ΣΗΜΕΡΟΝ 6.30—12.30
ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΒΟΛΗ
Συγκλονιστικὸ καράτε δράσεως!
ΜΠΡΟΥΣ ΛΗ
Η ΓΡΟΘΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΚΟΥ
ΕΓΧΡΩΜΟΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ 1978 — 79
Μὲ τὸν ΜΠΡΟΥΣ ΛΕ

ΑΕΛΛΩ

ΣΗΜΕΡΟΝ 8.15—12.30
Ὁ ΠΩΛ ΝΙΟΥΜΑΝ
στὴν δυναμικὴ περιπέτεια, μὲ κωμικὰ ἐπεισόδια
ΑΓΡΙΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ
ΕΓΧΡΩΜΟΝ

ΔΩΡΑ ΔΩΡΑ ΔΩΡΑ
ΔΩΡΑ
Γιὰ τὸν ἑαυτόν σας
Γιὰ τὴν γυναῖκα σας
Γιὰ τὰ παιδιά σας
Γιὰ τὴν οἰκογένειά σας
ΔΩΡΑ
Γιὰ τὶς γιορτὲς
Γιὰ γενέθλια
Γιὰ κάθε ἐπέτειο
Θὰ βρῆτε σὲ πλούσια συλλογὴ καὶ σὲ τιμὲς πάντα φθηνότερες στὴν ΝΕΑ ΠΤΕΡΥΓΑ ποὺ δημιούργησαν γιὰ Σᾶς
ΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
Χ. & Ι. ΚΑΓΙΑΦΑΣ
ΕΡΜΟΥ 14 ΠΑΤΡΑΙ

ΑΚΡΟΠΟΛ

ΣΗΜΕΡΟΝ
8.30—10.30—12.30
Μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία τῆς ΑΡΘΟΥΡ ΡΑΝΚ
Πανικός! Φόβος! Τρόμος! Κάθε λεπτὸ θανάσιμη ἀπειλὴ ποὺ παγώνει τὸ αἷμα!
Ο ΔΡΑΚΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ
ΕΓΧΡΩΜΟΝ
Α' ΠΡΟΒΟΛΗ
ΣΟΥΖΥ ΚΕΝΤΑΝ
ΦΡΑΝΚ ΦΙΝΛΕΥ
ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΟΝ

ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ

ΣΗΜΕΡΟΝ 8.30—12.30
Ὁ διάσημος σκηνοθέτης ΗΛΙΑΣ ΚΑΖΑΝ παρουσιάζει τοὺς ΓΟΥΩΡΡΕΝ ΜΠΗΤΤΥ ΝΑΤΑΛΙ ΓΟΥΝΤ
στὸ θρυλικὸ ἀριστούργημα
ΠΥΡΕΤΟΣ ΣΤΟ ΑΙΜΑ
ΕΓΧΡΩΜΟΝ

ΕΡΜΗΣ

ΣΗΜΕΡΟΝ
8.30—10.30—12.30
Ὁ βασιλιὰς τοῦ καράτε ΜΠΡΟΥΣ ΛΗ
ἔδωσε τὸ πρῶτο μάθημα τοῦ κούνγκ φοῦ στὸ διάδοχο καὶ ἀντάξιο
ΜΠΡΟΥΣ ΛΑΪ
ΜΠΡΟΥΣ ΛΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΜΠΡΟΥΣ ΛΑΪ
ΕΓΧΡΩΜΟΝ-ΣΙΝΕΜΑΣΚΟΠ
ΜΠΡΟΥΣ ΛΗ
ΜΠΡΟΥΣ ΛΑΪ
ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΝ
ΑΠΑ 13 ΕΤΩΝ

ΕΝΑ ΑΛΛΟ ΑΓΧΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπιχειρηματίες ἀγωνίζονται ν' ἀποκτήσουν μνήμη

Ὅταν παύσουν νὰ θυμοῦνται, μπορεῖ νὰ χάσουν τὴ θέση τους

ΠΡΟΣΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ

ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝ (Ἰδ. Ὑπ.). Τὸ ἀνώτερο προσωπικὸ τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων ἀγωνίζεται ἀπεγνωσμένα νὰ ἀποκτήσει... μνήμη. Ἡ πεῖρα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ κατέλαβαν διευθυντικὲς θέσεις σὲ μεγάλους οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ κατόρθωσαν νὰ κρατηθοῦν γιὰ πολλὰ χρόνια, στὶς διευθυντικὲς θέσεις τους, δίνει στοὺς νεώτερους ἕνα μεγάλο δίδαγμα: ὅτι, ἕνα ἀπὸ τὰ μυστικὰ τῆς ἐπιτυχίας τους ἦταν ἡ ἰσχυρὴ τους μνήμη, ποὺ δὲν ἐξασθένισε μὲ τὰ χρόνια.

Εἶναι, ἀληθινὰ δύσκολο, νὰ φανταστεῖ κανεὶς ἕναν ἄνθρωπο ποὺ κατέχει ὑπεύθυνη θέση καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ λήψη σημαντικῶν ἀποφάσεων, νὰ πρέπει νὰ πάρει μιὰ ἀπόφαση γιὰ τὴν αὔξηση ἢ τὴ μείωση τῆς παραγωγῆς καὶ νὰ μὴ θυμᾶται.... πόση ἦταν ἡ παραγωγὴ τῆς περσινῆς χρονιᾶς. Εἶναι δύσκολο νὰ φανταστεῖ τὸ διευθυντὴ μιᾶς μεγάλης Τράπεζας νὰ ἀποφασίζει μέσα σὲ ἕνα λεπτὸ ἂν πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ παραχωρήσει δάνειο σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς καλύτερους πελάτες του, καὶ νὰ μὴ θυμᾶται σὲ ποιὰ κατάσταση βρῆκε τὴν ἐπιχείρησή του ὁ τελευταῖος ἰσολογισμός της. Τὸ ἴδιο δύσκολο εἶναι νὰ ἐμφανιστεῖ ὁ πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου μιᾶς μεγάλης ἐπιχειρήσεως στὴ συνέλευση τῶν μετόχων καὶ νὰ μὴ θυμᾶται ἀπ' ἔξω κι' ἀνακατωτὰ τὰ κυριώτερα μεγέθη ποὺ ἀπεικονίζουν τὴν πορεία τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ δίνουν οἱ τελευταῖοι καὶ οἱ παλιότεροι στατιστικοὶ πίνακες, ὡς τὰ ὀνόματα ἑνὸς πλήθους συνεργατῶν καὶ πελατῶν, τὸ στέλεχος μιᾶς ἐπιχειρήσεως εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ ἀποθηκεύει στὴ μνήμη του ἕνα τεράστιο ὄγκο δεδομένων καὶ νὰ ἀναπολεῖ κάθε στιγμὴ ποὺ πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιήσει. Οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὲς σηκώνουν μεγάλο βάρος ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις «μνήμης» ποὺ ἔχει μιὰ σύγχρονη μεγάλη ἐπιχείρηση, ἀλλὰ κανένας ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος δὲν μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσει ἢ νὰ ὑποκαταστήσει τὴ μνήμη τῶν διευθυντῶν τὴ στιγμὴ ποὺ πρέπει νὰ πάρουν ἀποφάσεις, τὴ μνήμη τῶν μεσαίων στελεχῶν τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ διευθυντὴς τους ζητάει ἕνα στοιχεῖο ἢ ἕναν ἀριθμό. Συχνὰ ἀπὸ τὴν «προθυμία» τῆς μνήμης ἑνὸς ὑπαλλήλου ἐξαρτήθηκε τὸ ἐπαγγελματικό του μέλλον.

Ἔτσι, στὸν κόσμο τῶν ἐπιχειρήσεων, ἔχει δημιουργηθεῖ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἕνα περίεργο κλίμα. Ἕνα κλίμα ἀνταγωνισμοῦ τῆς μνήμης. ποὺ ἐκφράζεται σὰν ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στὶς μνήμες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν..... ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Θάλεγε κανεὶς πὼς ἡ παρουσία τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν δημιούργησε μιὰ τάση στοὺς ἀνθρώπους νὰ τοὺς συναγωνισθοῦν, νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουν νὰ γίνουν... πολυτιμότεροι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Πάντως, εἴτε χάρη στοὺς ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους, εἴτε χωρὶς αὐτούς, τὸ γεγονὸς εἶναι ἕνα: Ὅτι οὐδέποτε οἱ μετοχὲς τῆς μνήμης ἦταν τόσο ψηλὰ ὅσο σήμερα στὶς ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις.

ΟΙ ΕΝΙΣΧΥΤΕΣ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

Αὐτὸ τὸ «κυνήγι τῆς μνήμης» φαίνεται πὼς προκάλεσε μιὰ ἀναζωπύρωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γι' αὐτὴ τὴν παράξενη λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, ποὺ ἀποτυπώνει ἄπειρα δεδομένα, ἀλλὰ... πολλὰ τὰ ξεχνάει, σὰν κάπου νὰ γίνεται μιὰ διαρροὴ ἢ σὰν νὰ ἔχει περιορισμένο «χῶρο» ἡ μνήμη καὶ νὰ πρέπει νὰ πετάξει μερικὲς ἀπὸ τὶς λιγότερο ζητούμενες «καρτέλλες» της, γιὰ νὰ κάνει θέση στὶς καινούργιες. Οὐδέποτε, ὁ κλάδος τῆς ψυχολογίας, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴ μνήμη γνώρισε τόση.... ζήτηση ὅση τὸν τελευταῖο καιρὸ στὴν Ἀμερική.

Πολλοὶ μάλιστα ψυχολόγοι, ἄρχισαν νὰ μιλοῦν γιὰ ψύχωση ποὺ ἔχει καταλάβει τὸ ἀνώτερο — ἢ καὶ τὸ πιὸ φιλόδοξο ἀπὸ τὸ κατώτερο προσωπικὸ — ἀπὸ θέματα τῆς μνήμης. Πολλοὶ φοβοῦνται πὼς μὲ τὰ χρόνια, μὲ τὴν κόπωση, μὲ τὸ στρὲς ποὺ τοὺς προκαλεῖ ἡ δουλειά τους, χάνουν τὴ μνήμη τους, κινδυνεύοντας ἔτσι νὰ χάσουν τὴ σταδιοδρομία τους, νὰ «χρεωκοπήσουν», τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ περιμένουν τὴν ἀνταμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους ποὺ κατέβαλαν σ' ὁλόκληρη τὴ ζωή τους. Πολλοὶ τρομάζουν μπροστὰ σὲ κάθε ἀφηρημάδα τους, θεωρώντας τη σὰ σημάδι ὅτι ἀρχίζουν νὰ χάνουν τὴ μνήμη τους.

Ἡ παράταση τοῦ ὁρίου τῆς ζωῆς δημιούργησε, στὸ κεφάλαιο αὐτό, πολλὰ νέα ἄγχη: δὲν εἶναι μήπως πασίγνωστο πὼς ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα σημάδια τῶν γηρατειῶν εἶναι ἡ ἐξασθένιση τῆς μνήμης; Ὡς τώρα οἱ ἄνθρωποι «κάποιας ἡλικίας» παρηγοροῦνταν γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς μνήμης (κυρίως τῆς φωτογραφικῆς μνήμης, αὐτῆς ποὺ ἀποτυπώνει εἰκόνες καὶ τὶς ξαναεμφανίζει στὸ ἀόρατο καὶ μυστηριῶδες ἐργαστήριό της σὲ πρώτη ζήτηση) μὲ τὴ διαβεβαίωση ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ ψυχολογία πὼς ἔχουν πιὸ ἀνεπτυγμένη κρίση. Ἀλλά, λένε, τώρα οἱ Ἀμερικανοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, γιὰ νὰ δουλέψει ἀποδοτικὰ ἡ κρίση ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ δεδομένα ποὺ τῆς παρέχει ἡ μνήμη. Ἂν αὐτὴ ἐξασθενήσει, πὼς θὰ λειτουργήσει ἡ κρίση τὴ στιγμὴ ποὺ περισσότερο τὴ χρειαζόμαστε;

Ἔτσι, καταφεύγουν σὲ αὐξανόμενο ἀριθμὸ σὲ νέους «εἰδικοὺς» ποὺ ὑπόσχονται νὰ βελτιώσουν τὴ μνήμη ἢ νὰ ὑποδείξουν μεθόδους μνημονοτεχνικὲς, ποὺ ὑποβοηθοῦν στὴν ἀποτύπωση καὶ τὴ συγκράτηση δεδομένων ἀπαραίτητων στὴ δουλειὰ ποὺ κάνει ὁ καθένας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τάση αὐτὴ ἔκανε καὶ τοὺς σοβαρότερους ἐρευνητὲς νὰ ξανασκύψουν στὸ φαινόμενο τῆς μνήμης, νὰ πολλαπλασιάσουν τὶς προσπάθειές τους γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ μυστηρίου της, ὥστε νὰ ἐφοδιάσουν τὴν ἐπιστήμη μὲ τὰ μέσα ἐκεῖνα ποὺ ἀποτελεσματικὰ θὰ συμβάλουν στὴν ἐνίσχυση τῆς μνήμης.

ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΟΦΕΣ ΕΠΙΔΡΟΥΝΕ

Ἡ σύγχρονή μας ἐπιστήμη, μπορεῖ νὰ ἀναζητᾶ τὸ ρόλο ποὺ παίζουν οἱ συνάψεις — τὰ διαστήματα ἀνάμεσα στοὺς νευρῶνες — στὴ λειτουργία τῆς μνήμης, ἀλλὰ οἱ συνειρμοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀποτελοῦν τὸ κύριο στοιχεῖο ποὺ βοηθάει τὴ μνήμη μας. Ὁ Χάρρυ Λοραίην, ποὺ θεωρεῖται αὐθεντία στὶς μεθόδους ἰσχυροποιήσεως τῆς μνήμης καὶ ἔχει προσληφθεῖ ἀπὸ μεγάλες ἑταιρίες (ἀνάμεσά τους καὶ ἡ μεγάλη κατασκευάστρια.... ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν IBM) γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς ὑπαλλήλους τους νὰ βελτιώσουν τὴ μνήμη τους στοὺς συνειρμοὺς βασίζει τὴ διδασκαλία του.

Ἄλλο παρήγορο συμπέρασμα στὸ ὁποῖο ἔχει καταλήξει ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη εἶναι ὅτι ναὶ μὲν στοὺς γέρους ἐξασθενεῖ ἡ μνήμη ἀλλὰ ὄχι τόσο σύντομα ὅσο νομίζαμε. Πειράματα ποὺ ἔγιναν μὲ ποντίκια ἀπέδειξαν πὼς αὐτὰ τὰ πανέξυπνα ζῶα διατηροῦσαν σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση τὴ μνήμη τους — ἄρα καὶ τὴν ἱκανότητά τους νὰ ἀποκτοῦν καινούργιες γνώσεις — ὅσο εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ κινοῦνται, νὰ παίζουν, νὰ δροῦν. Ὁμάδες ποντικῶν ποὺ ὑποχρεώθηκαν νὰ ζοῦν τεμπέλικα, σὲ ἕνα περιβάλλον ποὺ δὲν τοὺς πρόσφερε δυνατότητα νέων ἐντυπώσεων, γνώσεων καὶ δράσεως, ἔχαναν πολὺ ταχύτερα τὴ μνήμη τους. Συνεπῶς, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία στὴν προχωρημένη ἡλικία εἶναι νὰ μὴν παραιτεῖται ὁ συνταξιοῦχος ἀπὸ τὴ δράση καὶ τὴ γνώση. Ὁ Ἄρνολντ Σάϊμπελ, ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ἐρευνητές, τονίζει ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ μάθουν νὰ γερνᾶνε χωρὶς νὰ ἀφήνουν τὴ ζωή τους δίχως περιεχόμενο, πρέπει νὰ μάθουν νὰ παίρνουν σύνταξη ἀπὸ τὴν δουλειά τους καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ ζωή.

Σημαντικότατη εἶναι καὶ ἡ κατάληξη τῶν ἐπιστημόνων ὅτι ὡρισμένες οὐσίες — καὶ ὡρισμένες τροφὲς — ἐπιδροῦν στὴ μνήμη. Πειράματα ποὺ ἔγιναν σὲ πουτίκια ἀπέδειξαν